

CAPUT XII.

UTRUM PRIVILEGIUM FORI CLERICORUM ETIAM JURE CIVILI FUNDATUM SIT.

1. *Sensus quæstionis.* — Hujus tituli seu quæstionis sensus ex doctrina capitis superioris accipiendus est; jam enim non quærimus an prima origo, vel principalis aut necessaria causa hujus privilegii sit jus civile, seu voluntas aut donatio principum sæcularium; sed an de facto ipsis consentientibus introductum sit, vel certe an sit de jure civili eo modo quo esse potest, vel expedit, quicumque tandem ille modus sit.

2. *Prima conclusio.* — *Exemptio clericorum etiam est de jure civili.* — Hoc ergo sensu proposito, assertio certa, et communi consensu recepta, est hoc privilegium etiam esse concessum clericis jure civili, seu a principibus temporalibus; quæ intelligitur ab eo tempore quo principes facti sunt Christiani; nam antea, clarum est infideles principes nullum privilegium clericis concessisse; statim vero ac imperatores christiani esse cœperunt, immunitatem clericis concesserunt. Unde primus omnium creditur hoc privilegium accepisse Constantinus (nam de Philippo propter temporis brevitate ratio non habetur). Nonnullique dixerunt tempore Julii I, Pontificis, Constantinum huic privilegio annuisse, prout refert Almainus, in 4, d. 25, q. 1, quos ipse etiam sequitur, sed id nec probari potest, nec cum veritate historiarum consistere. Nam Constantinus in initio Pontificatus Julii I mortuus est, unde probabile est auctores illos de Constantio loqui voluisse. Alii vero censent Constantinum in Concilio Nicæno privilegium hoc ecclesiasticum inchoasse, quando Episcopis dixit, a solo Deo fore judicandos, quod significat Palacius, in 4, d. 25, disp. 3. Sed revera ex verbis illis Constantini non colligitur Constantinum novum privilegium dedisse, sed vel Episcoporum dissensiones, illos simul honorando, uno verbo componere ac sopire voluisse, vel certe recognovisse in Episcopis aliquam immunitatem divinitus eorum dignitati concessam.

3. *Constantinus exemptionem clericorum concessit.* — Præterea, dubium non est quin Constantinus privilegia immunitatis clericis concesserit, nam l. 1, C. de Episcop. et cleric., clericos et mancipia eorum eximit a *nostris collationibus*, et ne hospites suscipere co-

gantur, quæ lex habetur etiam in Codice Theodosiano, l. 16, l. 8, sed Constantio tribuitur, et illi adduntur hæc verba, quæ Justinianus omisit: *Et si qui de vobis alimonie causa negotiationem exercere volunt, immunitate potentiuntur*¹; et in l. 1 de Lustral. collat., in eodem Codice Theodosian., idem Constantinus clericos eripit a quodam tributo, quod *lustralis collatio* vocabatur, fortasse quia per lustra exigebatur. Præterea, in l. 1 de Episcop. et cleric., in eodem Theodosiano Codice, idem sancit, *ne clerici contra indulta sibi privilegia nominationibus, seu susceptionibus prægraventur*; loquitur autem de nominationibus ad publica officia sæcularia, et a muneribus civilibus, a quibus clericos immunes esse voluit, ut clarius explicat in l. 2 ejusdem tituli, et rationem addit, dicens: *Ne sacrilego livore quorundam a divinis obsequiis avocentur.* Et simile rescriptum Constantini refert Eusebius, per quod clericos Africanæ provinciæ ab omnibus omnino communibus et civilibus rerum publicarum ministeriis immunes et absolutos vult². Rationem vero addit generalem omnibus clericis, *ut nullo modo per errorem, vel per sacrilegium, ac profanam prolapsionem, que in hujusmodi negotiis accidere solent, a cultu divine majestati debito abstrahantur.* Idemque privilegium supponit, et quomodo servandum sit declarat idem Constantinus, in l. 6, eodem tit., in Theodosiano Codice.

4. Quia vero in his legibus non fit expressa mentio privilegii fori, licet cum aliis conexum esse videatur, addenda est lex 7, eodem tit. et cod., in qua sic dicit idem Constantinus: *Clerici, qui per injuriam hereticorum ad curiam devocati sunt, absolvantur, et de cætero ad similitudinem Orientis ad curias minime advocentur, sed immunitate plenissima potiuntur.* Ubi oportet advertere, licet de hæreticis in illo rescripto mentio fiat, quia per occasionem persecutionis Donatistarum datum fuit illud privilegium, nihilominus ipsum privilegium latum fuisse absolute, supponiturque antea fuisse concessum in Oriente, et ad Occidentalem Ecclesiam extenditur³. Imo, quod maxime notandum est, tantum aliquando Constantinus detulit iudicio Episcoporum, ut omnibus etiam laicis in causis civilibus ad

¹ Refert Gratianus in c. *Generaliter*. § Novarum, 16, q. 1.

² Euseb., l. 10 Hist., c. 7; Nicephor., l. 7, c. 42; Sozomen., l. 1, c. 9.

³ Vide Baronium, ann. Christi 330, in fine.

Episcopos provocare concesserit, eorumque sententias magistratum sæcularium sententiis prætulerit, ut constat ex l. 1 de Episcopali iudicio, in Codice Theodosiano, et ex Sozomeno, lib. 1 Histor., c. 9.

5. *Constantius etiam eadem privilegia clericis concessit.* — Præterea in eodem codice Theodosiano, tit. de Episcop. et cleric., habentur variæ leges Constantii imperatoris, in quibus similia privilegia clericis concedit, nam in l. 9 clericos eximit a *curialibus muneribus*, et in leg. 10, concedit eis *immunitatem ab exactionibus munerum sordidorum*, et a *negotiatorum dispendiis*, quæ videtur fuisse exemptio a tributis solvendis, ex iis, quæ sua industria lucrabantur, hoc enim significat in ratione quam subdit, dicens: *Cum certum sit questus, quos ex tabernaculis atque ergasteriis colligunt, pauperibus profuturos.* Et additur: *Parangariarum quoque pari modo cesset exactio*; et infra: *A censibus etiam jubemus perseverare immunes.* Et similiter in l. 11 eximit clericos a *muneribus curialibus*. Addit vero notandam restrictionem, dicens: *Clerici, qui in totum nihil possident, ac patrimonio inutiles sunt, quia fortasse tunc clerici illum statum profitebantur.*

6. Verumtamen in his non satis explicatur privilegium fori, quamvis interdum per generalia verba insinuari videatur. In lege autem 12 prohibet idem Imperator, *Episcopos in iudiciis publicis accusari, ne libera sit* (inquit) *ad arguendos eos animis curialibus copia*; et ideo subjungit, *causas Episcoporum ad Episcopos esse deferendas.* Conjectatque Baronius, hoc privilegium concessisse Constantium ad petitionem Hilarii, qui in libro ad eundem, cujus initium est, *Benignifica natura tua*, sic inquit: *Provideat et discernat Clementia Tua, ne iudices posthac præsumant et usurpent, ac putent se causas cognoscere clericorum*, etc.; ubi expendo verba *præsumant* atque *usurpent*, quibus non tam novum privilegium quam ne antiquum violaretur, postulare visus est. Atque ita Constantius antiquum potius privilegium confirmavit, quam novum concesserit; eodemque modo in l. 13 ejusdem tituli, simul cum Juliano confirmat privilegia clericis urbis Romæ concessa; et l. 14, itidem confirmat exemptiones clericorum a tributis a Constantino concessas.

7. *Ceteri etiam imperatores eandem exemptionem confirmarunt.* — *Valentinianus exemptionem clericos privavit.* — Præterea hæc immu-

nitatis a posterioribus imperatoribus confirmata est, licet interdum eam restringere vel mutare tentaverint. Valentinianus enim I, ut refert Ambrosius, lib. 2, ep. 13, alias ep. 32, *non solum sermone respondit, verum etiam legibus suis sanxit, in causa fidei vel ecclesiastici alicujus ordinis, eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis.* Hæc enim verba rescripti sunt (ait Ambrosius), *hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare. Quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, et morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere.* Postea vero quia multi, causa vitandi onera curialia, atque potiendi Ecclesiæ privilegiis, clerici fiebant, idem Valentinianus de Episcopis et clericis statuit, ut non nisi qui decennio in clericatu perseverasset, clericorum immunitatibus potiretur, ut colligitur ex l. 19, de Episcop. et cleric., in codice Theodosiano. Postmodum vero Gratian., in l. ult. de Episcopali iudic., statuit, *ne clerici ad iudicia sæcularia pertrahantur.* Et deinceps Honorius absolute idem privilegium fori clericis restituit, ut constat ex l. 41, de Episc. et cleric., in Codice Theodos., dicens de clericorum causis: *Hujusmodi causas dumtaxat Episcopi sub testificatione multorum actis audire debent*, et in l. 29, 30 et 38, confirmat privilegia omnia a suis prædecessoribus clericis concessa, inter quæ sine dubio privilegium fori continetur. Expressiusque colligitur ex l. 45, 46 et 47 ejusdem tituli. Unde idem servatum esse sub Theodosio Juniore colligi potest ex epist. 54 Augustini, cujus verba paulo post referemus. Postea vero Valentinianus III clericos privilegio fori omnino privavit, ut constat ex libro Novellarum ejus, tit. 12.

8. Refert item Baronius, ann. 455, n. 25, Marcianum, Valentiniani successorem, personas ecclesiasticas pristina restituisse libertati, revocatis legibus contra illam a prædecessoribus promulgatis; solum tamen allegat Novellam ejusdem imperatoris, quæ est ultima in lib. 3 Novell., in Cod. Theodos., et in l. *Generali*, C. de Sacros. Eccles.; in illa vero solum revocantur leges, quibus prohibebantur clerici ne aliquid ex testamento relictum a viduis caperent, de privilegio autem fori nihil ibi legitur. In quodam vero scholio ad Novellam Valentiniani notatur, illius revocationem retractasse Majorianum Augustum, quod etiam notat Baron., ann. Christi 452, n. 52, dicens: *Hæc quidem Valentinianus turpiter Romæ promulgat, sed quam inique et*

impie, lata a successore Majoriano his contra-ria sanctio demonstravit. Non referunt autem hi auctores sanctionem Majoriani, nec inter Novellas ejus, quæ lib. 4 Novellar., post Codicem Theodosianum habentur, continetur. Neque de statu hujus privilegii ab illo tempore usque ad Justinianum aliquid ab imperatoribus clarius statutum, quod certo affirmare valeam, invenio.

9. *Privilegium fori ante Justinianum clericis fuisse concessum.* — Ex dictis autem manifeste falsum esse convincitur, quod quidam schismaticorum fautores hoc tempore dixerunt, distinctionem fori inter ecclesiasticos et laicos ante Justinianum in Ecclesia non fuisse. Nam ex dictis ostenditur, plures imperatores hanc fori distinctionem concessisse seu admisisse, ut de Constantino, Honorio, et Valentiniano I, et aliis, ostendimus. Item multo antiquior Justiniano est gravis illa in Concilio Aquileiensi Ambrosii sententia, non laicos de sacerdotibus, sed potius sacerdotes de laicis judicare debere, quam etiam habet in dicta ep. 13 ad Valentinianum Augustum, et in ea distinctionem fori significat. Quam etiam supponit Augustinus, in ep. 53, ad Macedonium proconsulem, et judicem sæcularem, qui cum Augustinum interrogasset cur Sacerdotes in sæculari foro pro reis intercederent, ipse Augustinus vicissim respondet: *Scio ego te ipsum cum aliis amicis tuis in Ecclesia Carthaginiensi intercessisse pro clerico, cui merito succensebat Episcopus, et utique nullum ibi discrimen sanguinis in incruenta disciplina timebatur.* In quibus verbis aperte supponit et declarat fori distinctionem, quæ jam tunc in usu erat. Quin potius Concilium Matisconense II, c. 9, distinctionem hanc in ipso pene christianitatis principio, non solum canonum, sed etiam legum interuentu introductam esse, asseruit.

10. *In criminalibus clericos a laicis judicari voluit Justinianus.* — An privilegium fori per Carolum Magnum fuerit restitutum. — Justinianus ergo non fuit auctor distinctionis fori ecclesiastici a sæculari, nec privilegium fori clericis primus ipse concessit. Quin potius, licet antiqua de hoc foro privilegia concedere aut innovare visus fuerit, ea tamen ad civiles causas limitavit. Nam in criminalibus, quando crimina non ecclesiastica, sed communia sunt, ut furia, homicidia, etc., voluit clericos a laicis judicari et puniri, ut constat ex Novella 83, alias Authent. *Ut clerici apud proprios Episcopos*, etc., et ex Authent.

Cassa, et Authentica *Clericus*, C. de Episcop. et cleric. Aliqui vero existimant, privilegium fori iterum fuisse plene restitutum per Carolum Magnum, per quamdam legem qua renovavit aliam Constantini et Theodosii, quam supra retulimus, qua statuebatur ut omnes causæ etiam laicorum possint per Episcoporum sententiam terminari, prout refert Gratian., in c. *Omnes*, 11, q. 1; et latius Baroni., tom. 9, ann. 801, circa medium. Sed imprimis lex illa non de criminalibus causis, sed de civilibus loquebatur; valde enim alienum esset ab episcopali munere, in criminalibus causis laicorum sententiam dicere. Deinde per illam legem non concedebatur clericis privilegium fori, sed potius facultas dabatur laicis, ut coram Episcopis possent suas civiles causas tractare ac definire. Denique hoc ipsum privilegium vel receptum non fuit, vel certe non multum duravit, sed usu abrogatum est, ut notant Glossa, Hugo, Turrecremat., et alii Doctores, in dicto c. *Omnes*, et c. *Quicumque*, 11, q. 1, et latius notat Glossa, in c. *Relatum*, eadem causa et quæst. Quocirca, licet ex historiis constet, Carolum Magnum multa beneficia et privilegia clericis et sacerdotibus contulisse, an vero singulare aliquid circa hoc privilegium fori statuerit, scriptum non invenio, neque de aliis imperatoribus, qui post illum usque ad Fridericum II fuerunt.

11. *Privilegium fori in civilibus et criminalibus plenissime statuit Fridericus.* — Variis etiam legibus civilibus hoc privilegium in Hispania introductum est. — Hic autem Fridericus sub Honorio III plenissimum privilegium fori, tam in criminalibus quam in civilibus causis, clericis contulit, ut constat ex ejus Constitutione, quæ habetur in volumine post libros feudorum, et ex Authent. *Statuimus*, Cod. de Episcop. et cleric., ex Authent. *Cassa*, Cod. de Sacrosanct. Eccles. Quas leges acceptavit Papa in fine dictæ Constitutionis, his verbis: *Nos Honorius Episcopus, servus servorum Dei, has leges a Friderico, Romanorum imperatore, filio nostro charissimo, pro utilitate omnium Christianorum editas laudamus, approbamus, et confirmamus tanquam in æternum valituras.* Atque ita receptum fuit hoc jus in toto orbe christiano, ex quo satis constat privilegium hoc jure communi civili stabilitum esse. Quod etiam imitati sunt leges particularium regnorum, præsertim Hispaniæ, tam in antiquioribus legibus, Partita 1, tit. 6, l. 51, et sequentibus, quam in nov. Recopi-

latione, lib. 1, tit. 3, a principio, præsertim leg. 11 et 12; et Lusitaniæ, l. 2 Ordinationum per varias leges, idemque de legibus aliorum catholicorum regnorum arbitramur.

CAPUT XIII.

DIFFICULTATI QUÆ EX PRÆCEDENTI CAPITE ORITUR OCCURRITUR, ET QUOMODO ECCLESIA DIVERSIS TEMPORIBUS PRIVILEGIO FORI USA FUERIT, EXPLICATUR.

1. *Primum dubium circa usum privilegii fori.* — *Rationes dubitandi.* — Ex dictis in præcedenti capite circa usum hujus privilegii fori dubium nascitur, nam videtur sequi, aut Ecclesiam non fuisse usam hoc privilegio plene et constanter ante Frederici II tempora, aut multis temporibus, reventibus imperatoribus, illud observasse; primum autem videtur magnum esse inconveniens, secundum vero difficile creditum est; quid ergo dicendum est de istius usus antiquitate et modo? Nam quod pastores Ecclesiæ contra imperatorum voluntatem privilegium hoc non exercuerint, sed dissimulaverint, eorumque voluntati ac potentia cesserint, colligi potest, tum quia frequenter in suis decretis imperatorum aut regum consensum, seu jurium civilium concordiam allegant; tum etiam quia non legimus censuras fulminasse contra aliquem imperatorem, qui ante Fridericum II privilegium fori, vel omnino, vel ex parte clericis abstulerit, ut de Valentiniano et Justiniano retulimus. Imo ipsimet imperatores, qui maxime videntur clericis in hoc privilegio favisse, interdum in aliquibus causis, etiam ipsimet Episcopis et clericis postulantiibus, hanc jurisdictionem assumebant, quibus Pontifices non resistebant, sed potius videndo et tacendo consentire videbantur.

2. *Secundum dubium, an clerici ab imperiali potestate fuerint exempti.* — *Ratio dubitandi pro negativa parte.* — Atque hinc nascitur alia difficultas, quam Barclaius, c. 35, apud Bellarminum tetigit, quia licet multi imperatores concesserint clericis hanc exemptionem a suis iudicibus et magistratibus, non tamen legimus eos a sua propria et imperiali potestate exemisse. Nunquam enim id declararunt, quod tamen in tam speciali privilegio necessarium videbatur. Et factis oppositum ostendebant, ut dixi. Ipseque allegat modernum factum Caroli V, qui Hermannum, Archiepiscopum Coloniensem, in jus ad se vo-

cari jussit, ut de criminibus sibi objectis se purgaret. Possetque allegare difficilia verba Justiniani, in Auth. *Nullus Episcopus*, C. de Episc. et cleric., quæ sic habent: *Nullus Episcopus invitus ad civilem, vel militare judicem in qualibet causa producat, vel exhibeatur, nisi princeps jubeat.* Ubi constat concedi exemptionem ab inferioribus, non ab ipso principe. Et idem sumi potest ex Auth. *Sed hodie*, eodem tit., ibi, *Nisi cum ex jussione principis ad alias provincias vocantur.*

3. *Ratio pro parte affirmante.* — In contrarium vero est, primo, quia hoc repugnat multis Conciliis, asserentibus hanc immunitatem esse antiquissimam, et a principio christianitatis observatam. Quod etiam ratio suadet, quia videtur incredibile, Ecclesiam tanto tempore caruisse usu et observantia immunitatis, ad bonum religionis et decentiam Ecclesiastici status prorsus necessaria. Præsertim cum ex divino jure proprie et immediate sit, vel saltem adeo illi propinqua, ut sine illa non possit conservari. Secundo, quia inde sequeretur etiam nunc non gaudere clericos integra exemptione, quia saltem erunt subjecti jurisdictioni imperatoris, regum, et quorumcumque supremorum principum, quia nec Fridericus II aliter in hanc exemptionem consensit, quam sui prædecessores, sed quod ipsi fecerant, *instauravit, innovavit et servari mandavit*, neque etiam alii imperatores vel reges post Fridericum magis se sua jurisdictione abdicarunt; consequens autem intolerabilis error est, quamvis Barclaius illud insolenter admittat.

4. *Ad resolutionem duo tempora distinguuntur.* — In hoc puncto breviter duo tempora distinguenda sunt: unum est, a principio Ecclesiæ usque ad Constantinum, quando principes temporales ethnici erant; aliud est a Constantino usque ad Fridericum II; omitimus autem tertium tempus a Frederico usque ad nostra tempora, quia de his quadringentis annis nullus dubitat, quin Ecclesia Catholica plene ac integre hoc privilegium servaverit, juxta sacrorum canonum dispositionem, sine contradictione alicujus principis christiani, qui hæreticus vel schismaticus habitus non fuerit. Præterea circa duo prima tempora præmittenda est alia distinctio supra data, de jure utendi hoc privilegio, et de facto seu de ipso usu cum effectu; sæpe enim privilegiatus suo privilegio non utitur, licet jure possit, quia de facto non valet, hæc autem impotentia facti esse potest, vel in singu-